

4

РАДЯНСЬКА ШКОЛА

11

---

1 9 5 6

О. М. РУСЬКО,
заступник Міністра освіти УРСР

ВИКОРИСТАННЯ КІНО В ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ

Найважливішим завданням педагогічних вузів є забезпечення високої якості підготовки вчителів. Для успішного розв'язання цього завдання потрібно, щоб зв'язки педагогічних вузів з середньою школою дедалі посилювались, студенти набували глибоких політехнічних знань, вивчали передовий педагогічний досвід. Необхідно удосконалювати методичну підготовку майбутніх учителів, прищеплювати їм міцні навички та вміння свідомого і цілеспрямованого використання в навчально-виховній роботі з учнями засобів унаочнення, зокрема, таких важливих, як кіно, діапозитиви, діафільми тощо.

Кіно належить величезна роль у навчанні і вихованні радянської молоді.

В. І. Ленін, оцінюючи значення кіно, говорив: «Коли маси оволодіють кіно і коли воно буде в руках справжніх діячів соціалістичної культури, то воно стане одним з могутніших засобів освіти мас»¹.

Уже в перші роки будівництва Радянської держави В. І. Ленін визначив заходи забезпечення розвитку кіно. Він вказував на необхідність створення кінотеатрів і виготовлення виробничих, промислових і сільськогосподарських, антирелігійних та наукових фільмів, вимагав широкого і систематичного використання їх для агітації, пропаганди, освіти народних мас.

Комуністична партія і Радян-

ський уряд постійно піклуються про всебічний розвиток вітчизняної кінематографії, яка завдяки цьому виросла в одну з провідних галузей соціалістичної культури.

Центральний Комітет нашої партії, враховуючи величезні можливості педагогічного впливу та ідейно-пізнавальну цінність радянських кінофільмів, у своїх історичних постановках про школу поставив завдання широко використовувати кіно в навчально-виховному процесі.

Велику роль відіграє кіно у політехнічному навчанні, шляхи дальшого розвитку якого накреслені ХХ з'їздом КПРС. Учителі, викладачі педвузів та працівники органів народної освіти повинні спрямовувати свої зусилля на докорінне поліпшення постановки навчального кіно в учбових закладах.

За післявоєнний період Міністерство освіти УРСР здійснило ряд заходів по розвитку навчального кіно в середній школі й педагогічних вузах. Регулярно з 1949 року поповнюється фонд навчальних фільмів, школи і вищі учбові заклади постачаються необхідною проекційною апаратурою.

Важливим фактором піднесення ролі кіно в навчально-виховній роботі шкіл і педінститутів є заходи, передбачені у виданому в березні 1954 р. Міністерством освіти УРСР і Міністерством культури УРСР наказі «Про поліпшення кінообслуговування учнів шкіл, студентів педагогічних вузів і слухачів педагогічних училищ УРСР». Цим наказом,

¹ Цитується за спогадами В. І. Бонч-Бруєвича. «Ленін і кіно». В зб. «Ленін о культурі и искусстве», 1938, стор. 143.

на виконання постанови Ради Міністрів СРСР від 16 січня 1954 року і постанови Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України від 12 лютого 1954 року, були визначені обов'язки працівників Головкинопрокату, а також установ народної освіти в поліпшенні використання кіно у діяльності шкіл, педучилищ і педвузів республіки.

Активізувалась наукова робота в галузі методики використання кіно в учбових закладах. З питань навчального кіно вже написано кілька дисертацій, передбачені відповідні праці і в планах науково-дослідної роботи педвузів Харкова, Києва, Одеси.

Ряд заходів був спрямований на поліпшення методичної підготовки майбутніх учителів до роботи з кінофільмом. Так, у Київському педагогічному інституті імені О. М. Горького створено кафедру навчального кіно, завданням якої, крім організації учбової і відповідної наукової роботи в інституті, є надання методичної допомоги іншим педінститутам у галузі використання кіно в навчальних цілях. Кафедра повинна скласти методичні листи і посібники, бібліографічні списки та анотовані каталоги з питань використання кіно в навчально-виховній роботі, розробити проект типового обладнання кінофотокабінету педагогічного інституту, організувати виготовлення фрагментів фільмів, діафільмів тощо.

У педвузах республіки запроваджено обов'язковий для студентів усіх спеціальностей курс «Методика навчального кіно». Введення цього курсу зобов'язало кожний педвуз ґрунтовно ознайомлювати студентів з методикою і технікою використання кіно в роботі школи. Після вивчення курсу вони складають екзамен на здобуття прав демонстратора вузькоплівкового кіно.

Знання з методики навчального кіно та навички роботи з проекційною апаратурою студенти з успіхом застосовують під час педагогічної практики в школах, проводячи пробні уроки з використанням кіно. Так, студенти III і IV курсів Жи-

томирського педінституту в 1955/56 навчальному році в період практики у школах використали на уроках та для проведення позакласних виховних заходів кінофільми: «Мagneїти і їх застосування», «Радіолокація», «Коливання і хвилі», «Водогін», «Електричний транспорт», «Планетна система» та інші. Студентами III і IV курсів Київського педінституту було проведено близько 900 уроків та ряд позакласних виховних заходів з використанням проекційного ліхтаря, фільмоскопа, епідіаскопа та кіноапарата.

Позитивну роль відіграло створення кабінетів навчального кіно при обласних інститутах удосконалення кваліфікації вчителів, які мають фонд шкільних навчальних фільмів, проекційну апаратуру і подають методичну допомогу педагогам у використанні кіно.

Заслужовує на увагу робота кабінету навчального кіно при Чернігівському обласному інституті удосконалення кваліфікації вчителів. Тут налічується 38 фільмів і 190 фільмокопій, якими обслуговуються школи області.

Кабінет провів чималу роботу по підготовці вчителів до кінодемонстрування. В області вже є 35 учителів, які оволоділи цією справою. Інститут постійно подає методичну допомогу вчителям у використанні кіно: організовує колективний перегляд діючого фільмофонду, збирає зауваження вчителів, опрацьовує анотації до всіх наявних фільмів, проводить семінари з питань методики використання кіно, вивчає досвід передових учителів по використанню кіно, узагальнює і поширює цей досвід.

Велика робота проводиться кабінетом навчального кіно при Сталінському обласному інституті удосконалення кваліфікації вчителів. Учитель фізики 41 середньої школи м. Горлівки тов. Черкашенко розробив програму використання кіно відповідно до навчального плану. Готуючись до уроку, він визначає, які кадри фільму треба використа-

ти, які показати повторно, які потрібні для зарисовки в учнівські зошити. Щоб не розпорозувати уваги учнів, учитель особливо ретельно готується до своєї розповіді, виділяючи ті моменти уроку, які повинні бути в центрі уваги школярів. Досвід тов. Черкашенка поширюється серед учителів області.

Однак у цілому стан використання кіно в роботі шкіл та у професійній підготовці студентів педвузів далеко ще не відповідає вимогам. Для більшості педінститутів республіки характерними недоліками в цій роботі є відсутність єдиної для всіх кафедр системи використання кіно у навчально-виховному процесі, недостатня увага до зміцнення матеріально-технічної бази, випадковість у доборі викладачів.

Головна причина цих недоліків полягає в недооцінці керівниками частини педвузів важливості підготовки студентів до використання навчального кіно в школі. Чим же іншим можна пояснити той факт, що при однакових умовах фінансування і постачання в деяких педвузах відсутня необхідна проєкційна апаратура, не обладнані лабораторії для демонстрування фільмів.

Ряд інститутів не має спеціальних кінокабінетів; у більшості з них відсутні власні фільмотеки. Лише в окремих інститутах є незначна кількість своїх фільмів.

Про недооцінку ролі кіно у професійній підготовці вчителів свідчить і той факт, що в багатьох педінститутах робота з фільмом і підготовка студентів у галузі методики і техніки використання навчального кіно проводяться тільки на фізико-математичних факультетах. Кафедри цих факультетів не подають належної допомоги іншим кафедрам, не сприяють кращій постановці занять.

Робота в галузі використання кіно в деяких педвузах ніким не координується і не спрямовується. Відсутність такої координації приводить, зокрема, до того, що інститути не мають єдиного, побудованого за

заявками кафедр, плану демонстрування навчальних фільмів. Тому порушується одна з елементарних вимог прокату — надіслання попередніх заявок на фільми, внаслідок чого Головкинопрокат відмовляється постачати цим інститутам необхідні фільми.

Часто використання навчального кіно передовіряється окремим викладачам, незалежно від того, на якій кафедрі вони працюють. Іноді для читання курсу з методики навчального кіно запрошується кіноінженер або працівник системи Головкинопрокату, від чого втрачається професійно-педагогічна спрямованість цього курсу; в таких випадках увага здебільшого приділяється тільки техніці користування кіноапаратом. Тимчасом головними мають бути питання методики використання кіно в навчально-виховній роботі з учнями. Не можна випускати з поля зору такі важливі питання, як педагогічний аналіз і оцінка типів кінофільмів, принципи добору демонстраційного матеріалу для тих чи інших форм навчально-виховної роботи, використання кінофільмів і діапозитивів у поєднанні з іншими засобами унаочнення тощо.

Недоліком є й те, що в педвузах, при наявності необхідної знімальної апаратури та певної кількості кіноплівки, майже не використовується кінодокументація як у науковій роботі кафедр, так і в роботі студентських наукових гуртків. Це, безперечно, теж один з наслідків недооцінки з боку керівників інститутів кіно як важливого педагогічного засобу.

В багатьох обласних інститутах удосконалення кваліфікації вчителів робота по використанню кіно поставлена також вкрай незадовільно — не розроблені питання методики використання навчального кіно; слабо вивчається досвід передових учителів; не здійснюється зв'язок і обмін досвідом між цими інститутами та кафедрами і викладачами педвузів.

В інтересах підвищення рівня політехнічної підготовки вчительських кадрів необхідно рішуче ліквідувати всі ці недоліки і здійснити заходи, які забезпечили б дальший розвиток навчального кіно.

Особливо важливим є це завдання для педвузів. Кожен педагогічний інститут повинен мати достатній для спеціальних занять з студентами і для навчальної роботи кафедр комплект проєкційних апаратів, одну або навіть кілька аудиторій, пристосованих для денних демонструвань з проєкційною апаратурою (звуковий вузькоплівковий кіноапарат, епідіаскоп, аласкоп і т. д.). Необхідно також створити базу для занять з фотографії. Ті фотогуртки, які є в інститутах, не охоплюють своєю роботою всіх студентів і не відповідають вимогам підготовки майбутніх вчителів до використання фото в педагогічній діяльності.

Щоб створити всі необхідні умови для занять з фотографії, слід організувати кінофотокабінети на базі існуючих в інститутах лабораторних устаткувань фізико-математичного та природничо-географічного факультетів або на базі фотолабораторій. В окремих випадках, в залежності від умов, такий кабінет може бути створений і на базі кабінету педагогіки. Отже, організація кінофотокабінетів не вимагає спеціальних коштів і додаткових штатів, а є звичайним заходом поповнення та дальшого розвитку навчально-матеріальної бази факультетів.

Міністерство освіти УРСР вживає заходів, щоб відповідно до заявок інститутів забезпечити їх через Укршкілпостач необхідними лімітами на апаратуру і матеріали, які надходять централізовано.

У багатьох випадках для виправдання недостатнього використання кіно в навчальній роботі кафедр висувається один аргумент — відсутність фільмів. Безперечно, фонд шкільних навчальних фільмів все ще досить обмежений. Незабаром він поповниться як за рахунок

фільмів, створюваних міністерством освіти РРФСР, так і фільмами, створеними на замовлення МВО СРСР та інших міністерств і відомств.

Проте головне полягає в тому, щоб всебічно використати вже існуючий фонд різноманітних фільмів.

Звичайно, обмежена кількість копій навчальних кінофільмів ще не дає можливості ставити питання про створення фільмотек при педагогічних інститутах. Зосередивши ці фільми у фільмотеках кабінетів навчального кіно при обласних інститутах удосконалення кваліфікації вчителів, можна забезпечити обслуговування копіями як середніх шкіл, так і педвузів. Досвід показує, що, поряд з фільмами Головінопрокату, які надсилаються інститутам за договорами, вони значно допомагають у піднесенні рівня професійної підготовки вчителів.

Міністерство освіти УРСР, з свого боку, має забезпечити педагогічні інститути останніми виданнями анотованих каталогів науково-популярних і хронікально-документальних фільмів діючого фонду, анотованими каталогами, які видаються міністерствами та відомствами, а також своєчасно інформувати інститути про нові фільми, що надходять у фільмотеки кабінетів навчального кіно при обласних інститутах удосконалення кваліфікації вчителів. Крім того, передбачається, що педвузи одержать достатню кількість так званої битої плівки, необхідної для практичних занять студентів по закріпленню навичок поводження з кіноапаратурою і плівкою.

В кожному педінституті потрібно встановити чітку, добре скоординовану систему заходів використання кіно. Дієвість цієї системи залежатиме від умілого використання кінофільмів як навчальних посібників викладачами спеціальних кафедр і, передусім, викладачами окремих методик, які повинні опрацьовувати конкретні питання методики використання кіно у навчально-виховній роботі.

Координувати всю систему заходів по використанню навчального кіно кафедрами і складати план їх здійснення повинна навчальна частина інституту. У плані слід передбачати: виконання заявок кафедр на кінофільми, матеріали та обладнання, методичні наради і консультації для викладачів окремих методик і спеціальних дисциплін; обговорення і педагогічний аналіз нових кінофільмів, організацію занять з курсу методики навчального кіно та ін. Навчальна частина має встановити і систематично здійснювати контроль за виконанням цього плану.

Використання кіно в навчально-виховному процесі у педвузах повинно передбачатись у планах навчально-методичної роботи кафедр.

Завдання полягає в тому, щоб забезпечити використання кінофільмів для конкретних навчальних цілей — розширення загального і політехнічного кругозору студентів, повторення і закріплення програмного матеріалу, організації самостійної роботи тощо. Для цього необхідно підвищити якість занять з курсу «Методика навчального кіно».

Особливу увагу слід звертати на принципи добору демонстраційного матеріалу, закріплення навичок педагогічного аналізу кінофільмів різних типів, прищеплення вміння методично вірно визначати місце і форми використання кінофільму та діапозитивів у процесі навчально-виховної роботи, а також уміння правильно поєднувати використання кінофільму з іншими засобами унаочнення.

В організації навчальної роботи з курсу «Методика навчального кіно» провідна роль повинна належати кафедрам фізики і викладачам методики фізики. Вони мають подавати допомогу у проведенні занять на всіх відділеннях і факультетах.

Ще нерідко доводиться чути, ніби методика навчального кіно є спеціальною, відособленою ділянкою роботи. Це неправильно. Слід добитися того, щоб підготовка майбутніх учителів до використання кіно

в навчально-виховній роботі школи стала обов'язковою на кожному факультеті.

Складовою, надзвичайно важливою частиною програми курсу «Методика навчального кіно» є проведення пробних уроків з використанням кінофільмів і діапозитивів.

Необхідно всіляко удосконалювати цей елемент навчальної роботи. Для цього слід насамперед звернути увагу на те, якою мірою кінофікація шкіл відповідає вимогам проведення в них педагогічної практики студентів. Досвід показує, що практика в школах, де розроблена певна система використання навчального кіно, дає значно кращі результати, ніж у тих, де студенти проводять лише епізодичне демонстрування кінофільмів і діапозитивів.

У підготовці пробних уроків з використанням кіно важлива роль належить методистам — керівникам педагогічної практики студентів. Тому доцільно під час підготовки до практики організувати для них семінари з питань методики навчального кіно, влаштовувати на цих семінарах перегляд навчальних фільмів з педагогічним аналізом їх, з розбором прийомів і методики їх використання на уроці або в позаручний час.

Нарешті, з курсу методики навчального кіно слід рекомендувати організацію повторювального практикуму для студентів останнього року навчання. Проведення пробних уроків в період більш активної і самостійної педагогічної практики на випускному курсі в значній мірі сприятиме підвищенню якості підготовки студентів з методики навчального кіно.

Потрібно добитися максимального охоплення студентів заняттями з курсу «Методика навчального кіно». Треба залучати до керівництва заняттями з цього курсу викладачів окремих методик, працівників кафедри педагогіки, подавши їм відповідну допомогу.

При вивченні методики навчального кіно у студентів гуманітарних

факультетів, внаслідок особливостей їх загальної і спеціальної підготовки, можуть виникати додаткові труднощі. Проте це не дає підстав для зниження встановлених вимог. Треба прагнути до того, щоб і ці студенти склали відповідний екзамен і одержали права демонстратора вузькоплівкового кіно. Для цього слід використовувати допомогу в організації практичних занять лаборантів кафедр фізики, працівників прокатних організацій, а в деяких випадках і студентів старших курсів фізико-математичних факультетів, які вже здобули такі права.

Заняття з курсу методики навчального кіно мають сприяти зміцненню зв'язку з середньою школою, вивченню, узагальненню і поширенню їх передового досвіду по використанню кіно та діалозитивів. В ряді випадків існуюча в школі проекційна апаратура використовується без будь-якої методичної цілеспрямованості. Педагогічні ву-

зи повинні передбачати в планах методичної роботи допомогу школам у використанні кіно в навчально-виховному процесі.

Велике значення має і систематичне демонстрування кінофільмів у позалекційний час. У кожному педвузі треба організувати цілеспрямований показ періодичних кіножурналів «Наука і техніка» та «Новини сільського господарства», а також науково-популярних і навчальних фільмів, які пропагують досвід передовиків промислового і сільськогосподарського виробництва (наприклад, «Кукурудза на Україні», «Вирощування водоплавної птиці», «105 кінських сил», «Вогні Уралу» та ін.).

Дальший розвиток навчального кіно — важлива запорука успіхів у підвищенні якості професійної підготовки вчителів середньої школи, піднесенні рівня навчально-виховної роботи.